

Szántó Gábor: A 30-as évek szovjet irodalmának értékelése az új szovjet kulturális szituációban

1988. március 18.

<https://mediateka.ek.szte.hu/items/show/26972>

Hangfájl: 039_40.mp3

Átirat

[00:00:01](#)

Beszélő 1: A következő előadás a '30-as évek szovjet irodalmáról szól. Szeretném bemutatni Szántó Gábort az ELTE tanárképző fakultásáról, aki ennek a sorozatnak nagyon jó ismerője és dokumentumok alapján szeretne beszélni elsősorban, ha jól értettük egymást, akkor a '30-as évek irodalompolitikájáról. Úgyhogy átadom a szót akkor Szántó Gábornak.

[00:00:41](#)

Szántó Gábor: Megpróbálok majd sorba menni, látják elég sok anyagot hoztam magammal. Meg kell mondanom, hogy eléggé nehéz helyzetben vagyok, hogy kicsit magyarázzam a bizonyítványomat, mert ha jól tudom, a '20-as évek végéig általában eljutottak, és hát az iránt is érdeklődnek, hogy ez a bizonyos '30-as évek, amit úgy szoktunk ugye nevezni, hogy elsősorban a sztálinizmus győzelmének vagy uralomra kerülésének a korszaka. Ez milyen mértékben tükröződik, jelenik meg mai publikációkban, egyáltalán milyen nyomai vannak a mai irodalomtudományokban, történelemtudományban és hát itt azt kell mondani, amit nemrég néhány évvel ezelőtt a Jurij Afanaszjev mondott, a szovjet történészeknek az egyike.

[00:01:48](#)

Ő '87-ben mondotta azt, hogy pillanatnyilag egyetlen cikk, egyetlen könyv sem olvasható erről a korszakról, elsősorban a személyi kultuszról, a Szovjetunióban. Hát, azóta legalábbis, néhány cikk azért már megjelent. Könyvekről még mindig nem nagyon beszélhetünk. Talán a szovjet tévé az, amelynek az adásait mostanában már nálunk is lehet fogni, egy-két érdekes dokumentumfilmet hoztak erről a korszakról. Nem tudom, hogy látták-e, a Kilógról(?) nemrég játszottak egy nagyon érdekes dokumentumfilmet.

[00:02:29](#)

Azután a magyar tévében is adták ezt a bizonyos *Több fényt* című dokumentumfilmet. Szintén a szovjet tévében ment egy több éve elkészült sorozat. Ez ugyan nem a '30-as évekkel foglalkozik, hanem Leninnek az utolsó éveivel, de bizonyos tanulságokat előrevetített ez már a '30-as évekre is. 1-2 héttel ezelőtt Gorkijnak az utolsó éveiről mutatott be a szovjet tévé egy dokumentumfilmet.

[00:03:04](#)

Azután hát a legújabb Znamyanak a számában, mostmár a második része jelenik meg Simonov¹ visszaemlékezéseinek. Őszintén szólva, megint azt kell mondanom, hogy ez sem konkrétan a '30-as évekről szól, hanem inkább a '40-es évekről 1-2 korábbi eseményre tér csak vissza.

[00:03:30](#)

Mihail Satrovnak a nevét bizonyára ismerik, ugye ez a bizonyos *Tovább... tovább... tovább!* című dráma, amelyik idén, ha jól emlékszem a februári számában jelent meg a Znamyában. Hát ez nagy vitát váltott ki innen odakint a Szovjetunióban ugye. Azzal vádolták őt, hogy fantáziál. Ez elég sok mindent mond el a '30-as évekről. De hát meg kellett védeni a kintieknek ugye Satrovot, hogy egyrészt az írónak joga is van arra, hogy idézőjelben mondjuk, fantáziáljon, de ameddig a történészek ezt a korszakot nem dolgozzák fel, addig az íróknak kell elmondania azt, amit tudnak róla.

[00:04:26](#)

Nem szovjet anyagok természetesen vannak. Ezek hosszú ideig hozzáférhetetlenek voltak, egy részét most már el lehet olvasni. Közülük való Stephen Cohennek² több érdekes könyve, a *Bukharin életrajza*³, azután a Pereosmys sovetskiy opyt(?)[Rethinking the Soviet Experience] című könyve.

[00:04:50](#)

Nemrégiben meghívták őt a Szovjetunióban, ez *Moszkovszkije Vedomosztyinak*⁴ a február 21-i száma. Itt közölnek egy interjút Cohenről és Cohennel, Buharinról, a '30-as évekről. De hát Cohen ugye nem szovjet. Ott lesznek a barsony(?) kiaren(?) című könyve, szintén nyugati kiadvány, '30-as évekkal foglalkozik, elsősorban politikatörténeti szempontból. Régebbiek közül ilyen a Robert Tuckernek a *Sztálin életrajza*⁵, és hát lehetne itt néhány másikat is felsorolni.

[00:05:40](#)

No summa summarum, lényeg az, hogy ezekről a '30-as évekről egyrészt igazi dokumentum anyag nagyon kevés van. Másrészt ezt az eseményt, történetet történetileg és irodalomtörténetileg feldolgozó valóban értékes munka még kevesebb, még kevesebb.

¹ https://hu.wikipedia.org/wiki/Konsztantyin_Mihajlovics_Szimonov

² https://en.wikipedia.org/wiki/Stephen_F._Cohen

³ <https://www.amazon.com/Bukharin-Bolshevik-Revolution-Political-Biography/dp/0195026977>

⁴ https://hu.wikipedia.org/wiki/Moszkovszkije_Vedomosztyi

⁵ <https://www.amazon.com/Stalin-Power-Revolution-Above-1928-1941/dp/0393308693>

[00:06:13](#)

Na, most, úgyhogy, azt kell mondanom, hogy lehet, hogy én is néhány alkalommal a fantáziálásnak a bűnébe fogok esni. Megígérem, hogy megpróbálok azért konkrét lenni, és ezeket a fixa ideáljaimat vagy fantáziámat, legalábbis bizonyos anyagokkal alátámasztani, amit itt maguknak ezen az estén elszándékoznak, mesélni. Milyen témákról szeretnék beszélni, ha türelmük bírja, és hangszálaim is bírják ezt végig. Először az irodalmi harcokról a nagy fordulat évétől körülbelül 1932-ig. Aztán néhány szót a '34-es író kongresszusról. És kiemelten arról, hogy mi is ez a szocialista realizmus, ennek hát a historikumát egy kicsit közelebbről megnézni.

[00:07:11](#)

Fagyjev⁶ Gorkij szerepéről egy kicsit más megvilágításban áll, mint erről hallottak. Azután '34 utáni politikai változások, és ezeknek az irodalmi hatásairól néhány szót. Azután a *Literatur und Kritik* folyóirat és általában a '30-as évek 2. felének úgynevezett irodalmi vitáiról néhány szót és hát, ha eljutunk, akkor az 1940-es irodalmi párthatározattal fejeznénk be ezt az áttekintést.

[00:07:48](#)

Na, most hát azt bizonyára tudják, hogy a nagy fordulat évének Sztálin nyomán ez az ő terminusa, az 1929-es évet szokták nevezni a Szovjetunió történelmében. Ez valóban jelentős fordulatot jelentett az egész szovjet társadalomnak a történetében. Lényegét talán úgy lehetne összefoglalni, hogy a húszas éveknek a net korszakához képest, itt valami új kezdődik. Ez az időszak, amikor megkezdődik, az országban az erőteljes iparosítás ekkor kezdődik meg a mezőgazdaságnak a kollektivizálása, de erőszakos eszközökkel és nagy, hát sokkal gyorsabb ütemben, mint ezt eredetileg számították.

[00:08:59](#)

És hát ez a bizonyos átépülés, ez az átszervezés az irodalmi életre is nagyon nagy hatással van. Mindenképpen azt lehet látni, hogy, hogy a társadalomban egy erőteljes fölgyorsulás van, amelyet talán legérdekesebb lenne, Sztálinnak a szavaival. 1931-ben ő mond egy beszédet a gazdasági vezetőknek az értekezletén. És ott arról beszél, hogy a Szovjetuniónak olyan ütemben kell most előre haladnia, amilyen ütemben eddig nem haladtak idézném az ő szavait. „Néha azt kérdezik, nem lehetne az ütemet lassítani, haladásunkat kissé fékezni? Nem elvtársak! Nem lehet. Azt akarjuk talán, hogy szocialista hazánkat leverjék, hogy elveszítse függetlenségét. De ha ezt nem akarjuk, akkor a legrövidebb időn belül meg kell szüntetni elmaradottságát és valódi bolsevik tempóban fel kell építeni szocialista gazdaságát. Más út nincs még 50-100 évvel elmaradtunk a legfejlettebb országok mögött. Ezt a távolságot 10 év alatt be kell futnunk. Vagy megteesszük ezt, vagy agyon nyomnak bennünket.” Na, most, hogyha kicsit utána számolunk, ez a beszéd 1931-ben hangzik el, ugye?

⁶ https://hu.wikipedia.org/wiki/Alekszandr_Alekszandrovics_Fagyjev

[00:10:38](#)

10 év múlva 1941-ben kezdődik a második világháború. A Szovjetunióra vonatkozó része, legalábbis. Világos, hogy ezzel az erőteljes iparosítással, ezzel a mezőgazdaságnak a kollektivizálásával Sztálin itt valami olyan irányvonalat kezd, ami a '20-as éveknek a net korszakához képest egy egészen más hozzáállás, más hozzáállás a Buharin féle vonalhoz. Éppen ezért mondhatja, azt hogy Buharinék, tehát a Buharin, Rikov, Tomszkij. Akik '29 áprilisában szembeszállnak ezzel az irányvonallal, ezzel a párton belüli fő veszélyt képviselik a jobboldali veszély az a fő veszély az országon belül.

[00:11:49](#)

És ebben a '30 júniusában kezdődő tizenhatodik pártkongresszusra a sztálini pár történet azt mondja, hogy ez a szocializmus egész fronton kifejlesztett támadásának a kongresszusa lesz. És itt mondják ki, hogy az előrehaladás ütemét csökkenteni akaró jobboldal a Buharin, a Rikov és a Tomszkij, ez a párton belüli legveszedelmesebb elhajlás a párton belüli fő veszély.

[00:12:25](#)

Na, most a politikai életnek az alakulása erősen befolyásolta az irodalompolitikát is. A szocializmus egész fronton kifejlesztett támadása, mármint a sztálini értelemben vett szocializmus egész antant kifejlesztett támadása erre a területre is vonatkozott. Nagyon sokan ekkor úgy látták, hogy a '30-as évek elejére érkezett a proletárirodalom hegemoniájának a korszaka. És ez abban is látszott, hogy a húszas éveknek a legnagyobb úgynevezett proletár irodalmi csoportosulása arab '29-től kezdve egyre inkább túlsúlyba jut az irodalmi életbe. A korabeli újságokon is, folyóiratokon is lehet követni.

[00:13:26](#)

'29 elején például Kosior az ukrán pártnak az egyik vezetője még úgy nyilatkozik, hogy az irodalmi életnek az átszervezését, azt a '25-ös, régi Buharin által megfogalmazott párthatározat nyomán kell végrehajtani, ahol ugye arról volt szó, hogy a különböző irodalmi csoportok, azok egyenrangúak egy szabad verseny van az irodalmi irányzatok, az irodalmi csoportok között.

[00:14:02](#)

Kosior mondom még '29 elején még így nyilatkozik. És mire elérkezünk az évnek a végére, ott már azt látjuk, hogy ezt a '25-ös párthatározatot lényegében semmibe véve, egy inkább arra a prászialszki(?) szociáciácia(?) proletárszki(?) riszátylej(?) szerzi meg a hegemoniát az irodalomban. Sőt, hát azt lehet mondani, hogy ez a '29-től '32-ig terjedő korszak az irodalomban, ez az a RAPP pünkösdi királyságának a korszaka. A RAPP-nak⁷ ezt a központi

⁷ https://en.wikipedia.org/wiki/Russian_Association_of_Proletarian_Writers

helyzetét, vezető szerepét maga Sztálin is elismeri. A rappisták dicsekednek azzal, hogy publikálni ezt ugyan nem publikálják.

[00:15:06](#)

De mindenki tud arról, hogy Sztálin küldött egy levelet a RAPP vezetőségének, és ebben azt írta, hogy a RAPP alapjában véve helyesen képviseli a párt politikáját az irodalomban. És hát erre ugye elkezdődik egy földcsuszamlás, egy földcsuszamlás. Eddig ugye a RAPP az egy volt a csoportok között. De most már nem csak Sztálin ír erről, hanem megjelenik a *Pravdában* is több olyan cikk ahol idézném ezt a Pravda '29 december negyediki számát a következőket írják: „véget kell vetni a csoportok harcának, hogy valamennyi kommunista erőt az alapvető proletár szervezet alap köré összpontosítsunk, és ez szervezet révén haladjunk előre.”

[00:16:10](#)

A cikknek az a címe, hogy a *Proletár irodalom kommunista erőinek konszolidálásáért*. Vagyis azt látjuk, hogy a RAPP eléri azt a célját, ami kezdettől fogva célja volt neki a hegemonia megszerzését az irodalmi életben. Na, most ennek a hegemonizálásnak természetesen, nagyon fontos szerepe volt, nagyon sokszor végzetes szerepe volt az egyes írói sorsok alakulásában is. Erről nem szoktak beszélni, de tény, hogy Majakovszkijának az a bizonyos '30 január 3-i belépési nyilatkozata, amikor ő arra kéri a RAPP-ot, hogy hát vegyék be bírósági szervezet tagjainak a sorába. Ez szó szerint megismétli ennek a bizonyos előbb említett *Pravda* cikknek és a Sztálin levélnek a kifejezéseit, amikor azt mondja, hogy „a proletárirodalom valamennyi erejének konszolidálását sürgető jelszó megvalósítása érdekében kérem, hogy vegyenek fel a RAPP-ba.”

[00:17:37](#)

Ugye a proletárirodalom konszolidálását sürgető jelszó ez a *Pravda* cikkből való. Aztán így folytatja: „a párt alapvető irodalom politikai vonalát képviselő RAPP-pal semmiféle nézetkülönbségem nincs, és nem volt”. Ez a kifejezés, hogy a párt alapvető irodalom politikai vonalát képviselő RAPP, ez pedig a Sztálin nevéből származik. Na, most, uh, hát kérdezhetik, hogy mégis mi lehetett annak az oka, hogy mivel magyarázható az, hogy egy korábbi állásponthoz képest, amelyik ugye a RAPP-ot az egyik csoportnak tartotta, most '29-ben miért ez a sok szempontból voluntarista sok szempontból, hát szélsőbalos csoport kerül vezető helyzetbe az irodalmi életben is.

[00:18:45](#)

Hát valószínűleg a magyarázat az, hogy ahogy az ország egész fejlődésében ezek a szélsőbalos irányzatok előre törnek, voluntarista irányzatok előre törnek, hát ennek valamilyen lecsapódásaként kap vezető szerepet a RAPP is. Na, most mindez valószínűleg erősen összefügg azzal is, ahogyan Sztálin a leninizmust értelmezte. Sztálin szerint tudniillik a leninizmus az két dolognak az egyesítését jelenti. Azt mondja, hogy a leninizmus egyrészt az orosz forradalmi lendület. Ez az egyik összetevője.

[00:19:44](#)

Idéznék pár szót erről, hogy hogyan élhető tulajdonképpen ezt a orosz forradalmi lendületet. „Az orosz forradalmi lendület ellenméreg a begyepesedett egységnek a megszokotthoz való ragaszkodásnak, a maradiságnak, a gondolkodás renyheségének és az ősi tradíciók rabszolgai követésének. Az orosz forradalmi lendület az az éltető erő, amely gondolatot ébreszt, amely előre hajt, a múltat rombolja, távlatot nyit, nélküle nincs előrehaladás”. Tehát lendület, éltető erő, előre hajt, az, ami viszi előre az embereket. De maga Sztálin is látja, hogy ez a bizonyos, ha én nagyon előre nézek, akkor könnyen meg botlom ugye az előttem levő kőben is. Tehát ez a bizonyos orosz forradalmi lendület ez könnyen bizonyos forradalmi fantáziálásról változhat.

[00:21:00](#)

És ahogy ő mondja, a gyakorlatban üres forradalmi ábrándozássá fajulhat, ha nem egyesítjük az amerikai gyakorlatiassággal a munkában. Tehát az orosz forradalmi lendület mellett egy bizonyos amerikai gyakorlatiasságra is szükség van, Sztálin szerint. Megkérdezi, ki nem ismeri a forradalmi fantáziálás és a forradalmi tervkovácsolás betegségét, melynek forrása a rendelet erejében vetett hit, az a hit, hogy a rendelet majd mindent elintéz és átalakít. No, tehát az ember örülhetne is, ugye hogy, hogy Sztálin maga is rájön, hogy ez a csak előrehaladás, a lendület, a perspektíva, az a dolgok sikeres megvalósításához kevés kell, kell ehhez bizonyos gyakorlatiasság is.

[00:21:59](#)

De nagyon érdekes, ahogy ő ezt az amerikai gyakorlatiasságot jellemzi. Szó szerint azt mondja, „az amerikai gyakorlatiasság az üres forradalmi ábrándozás és a fantasztikus tervkovácsolás ellenére az amerikai gyakorlatiasság, az a leküzdhetetlen erő, amely nem ismer, és nem ismer el gátakat, amely gyakorlati szívósságával minden akadályt elsodor útjából, amely feltétlenül befejez mindent, amit egyszer elkezdett”. No, mit láttunk először? Azt ugye, hogy az orosz forradalmi lendület az könnyen elszakadhat a valóságtól.

[00:22:43](#)

Ugye ezt valamilyen gyakorlatiassággal, prakticzizmussal ki kell javítani, helyre kell igazítani. Na de Sztálin azt mondja erről a bizonyos amerikai gyakorlatiasságról, hogy ez nem ismer, és nem ismer el akadályokat. Hát milyen gyakorlatiasság az, ami nem ismer akadályokat, és ami nem ismer el akadályokat, ami mindenképpen végig viszi azt, amit egyszer elkezdett. Világos, hogy ez nem igazi gyakorlatiasság. Tehát azt lehet mondani, hogy az orosz forradalmi lendületnél van valamilyen nagy célokra vonatkozó voluntarizmus, nem számol a valósággal. Itt az amerikai gyakorlatiasságnál pedig a kis céloknak, az apró dolgoknak a voluntarizmusa jelenik meg.

[00:23:43](#)

Na, most Sztálin önmagához általában mindig következetes a következetlenségeiben, mert ő állandóan e között a két pólus között váltogat. Tehát vannak olyan időszakok, amikor az úgynevezett forradalmi orosz forradalmi lendületet helyezi előtérbe. Ugye ez történik a '30-as évek elején, az iparosításnál, kolhozosításnál⁸ és stb.. A RAPP-nak az előtérbe helyezése is szintén ennek az alapján is magyarázható. És akkor, amikor kiderül, hogy gyakorlatban, akadályok, problémák merülnek fel, akkor megpróbál átváltani erre a másik oldalra, de természetesen itt is a voluntarizmusnak szerepe megmarad az apró dolgoknál is.

[00:24:43](#)

Na, most hogy itt a nagy kezdeti neki lendülés után. A RAPP-ot 1932-ben, hát végső soron nagyon hirtelenül felosztatják, ennek több oka van. Többek között olyan okai vannak, hogy a RAPP ebben a '29-től '32-ig terjedő időszakban egy csomó kampányt indít, amelyekkel sorozatosan lejáratja saját magát, és azt az irodalmi vonalat is, amit képvisel. Néhány ilyen kampányt felsorolni, mit csináltak ők, kiadják például azt a jelszót, hogy az élmunkásokat be kell hozni az irodalomba.

[00:25:41](#)

Ez azt jelenti, hogy például Ivan Ivanovics, aki azelőtt gyönyörűen dolgozott a gyárban, és hát tényleg jobb sorsra érdemes ember volt, holnaptól kezdve valamelyik irodalmi folyóiratnak a szerkesztőségében dolgozik, és ő mondja meg, hogy ez az irodalmi mű most jó lesz, közöljük, vagy ne közöljük. Ugye? Az úgynevezett munkáslevelezőket, akik eddig tudatosították a különböző irodalmi folyóiratokat, hirtelen irodalmárok és íróknak nevezi ki, hát itt néhány ilyen csoda verset oroszul tudnék idézni ebből az időszakból.

[00:26:27](#)

Hogy milyen versek jelennek meg ebben az irodalmi időben, az irodalmi folyóiratokban egynek a tartalmát úgy nagyjából elmondanám. Kampasa(?) komte(?) tonye(?) a versnek a címe. És hát kezdődik azzal, hogy dicséri a kislánynak haját, hogy milyen gyönyörű a haja, és hogy általában milyen szimpatikus vagy. És hát az első 8 sor körülbelül ebben a szellemben, hagyományos szellemben megy végig, de hát, hogy valamivel ezt be kelljen fejezni, ezt a verset és legyen kitekintés perspektíva legyen, ugye a vers azzal fejeződik be, hogy hát ülünk le és akkor én elmesélem neked, hogy hogy, ki is volt az a Lenin. Versnek vége.

[00:27:24](#)

Na, most hát ezek a versek, ezek elárasztják az akkori folyóiratokat. Éppen az irodalom gyemjanizálásának a jelszava nevében engedni. Gyemjan Bednij bizonyára hallottak róla, ő a '20-as éveknek, sőt, hát a '17 előtti munkás úgynevezett munkás költészetnek az egyik

⁸ <https://lexikon.katolikus.hu/K/kolhozos%C3%ADt%C3%A1s.html>

leg híresebb képviselője volt. Most '29-ben kiadnak egy ilyen jelszót, hogy gyemjanizálni kell az irodalmat, tehát Gyemjan Bednij stílusában kell a jó proletár költészetet művelni. Itt kezdődnek már tulajdonképpen a problémák Sztálinnal is. Tudniillik a Gyemjan Bednijnek ebben a '29-'30-as időszakban megjelenik egy verse, az a címe, hogy *Máássz le a kemencepatkáról*.

[00:28:25](#)

Ez az orosz muzsikához szólna, és hát az orosz muzsiknak az általános hibáiról szól a vers, hogy hát az orosz muzsika szeret a kemencepadkán melegedni. A munka az ugye nem medve és nem farkas, nem fut el az erdőbe, nem kell igyekezni, tehát lényegében igaz dolgokat mond Gyemjan Bednij, ami meglehetősen jellemző. Már akkor is.

[00:28:59](#)

És hát ez természetesen Sztálinnak nem tetszik, és hát sok embernek nem tetszik ebben az időben, hisz hát ez a gyorsításnak az időszakait nem, nem lehet ugye bemagyarázni az orosz embernek azt, hogy ő lusta nem akar dolgozni, mert a végén úgyis elhiszi. Na, most itt van nálam, nem akarom felolvasni ezt a verset, lehet, hogy egy más apróság miatt is nem tetszik Sztálinnak a vers. Iszonyúan hosszú a vers egyébként.

[00:29:32](#)

De egy részében arról is írt Gyemjan Bednij, hogy hát igen, ez a mi eredendő orosz lustaságunk az, amelyik szegény Lenint is annak idején tönkretette, mert Lenin az mindent magára vett, dolgozott. Mi meg csak pihentünk és hát ezalatt a túlterheléssel Lenint is sírba kergettük, és lehet, hogy Sztálint is. Ez oroszul úgy hangzik, nem egész pontosan fordítás. **[oroszul beszél]**

[00:30:20](#)

Ami meglehetősen kétértelmű. És hát ezek után ugye Sztálin egy dühös cikket, nem is, levelet küldött Gyemjan Bednijnek, hogy hát ön, ugye, megrágalmazza az orosz népet és a saját sértettségéről nem beszél, de kezd dühös lenni a RAPP-ra. Na, most hát, lehetne ezt tovább folytatni, a rappisták az egyik jellegzetes jelszava az volt, hogy „le kell tépni minden álarcot”, ugye? **[oroszul beszél]** Ez egy Lenin cikknek a Tolsztojról szóló Lenin cikknek az egyik kifejezése volt. És hát mondjuk egy olyan időszakban, ahol az általános lelkesítést tartják szem előtt, ugye, ahol az a bizonyos orosz forradalmi lendület kerül előtérbe. Ez kezd egy veszélyes jelszová válni. Ugye, hogyha ha mindenkiről kezdik lerángatni az álarcokat, ugye akkor kiderül, hogy hogy nem mindenki olyan szép, amilyennek látszik.

[00:31:45](#)

És hát a **[orosz nyelvű folyóirat neve]** jelennek meg a cikkek, hogy hát ez nem ez egy rosszabb jelszó, aztán kezdenek összeveszni a *Komsomolskaya Pravdával* is, tehát egyre több konfliktusa támad ennek a RAPP irodalmi csoportnak, most már a pártvezetéssel is. És ők maguk ezt nem

veszik észre. Nem veszik észre, egyre nagyobb lesz a hangjuk, '30-ban megszervezik a parkokban(?) a forradalmi íróknak egy nemzetközi kongresszusán, és hát ez az időszak, amikor ők mondanak ki minden íróról valamilyen verdiktet, hogy ki ő és kicsoda.

[00:32:38](#)

Magyar vonatkozása ennek a dolognak ez a fasisztázásoknak az időszaka, ugye? Hát biztosan hallottak róla, hogy '31 szeptemberében szegény József Attilát is úgy jellemzik a magyar proletár irodalom platform tervezetében. Ez a moszkvai magyar emigránsoknak a műve, hogy hát ő a fasizmus táborában keres kivezető utat. De meg kell mondani, hogy nem József Attila az egyetlen, akit így jellemeznek a moszkvai magyar emigránsok.

[00:33:14](#)

A szovjetek például a Theodore Dreiser-ről⁹ ugyanezt elmondják. A mi magyarjaink még József Attila előtt szegény Áprily Lajos. Ez még a fiatal Áprily Lajos. Hogy milyen alapon nevezik fasisztának '31 februárjában a Lityeratura című folyóiratban lefordítják Áprily Lajosnak egyik vers részletét. A versnek az a címe, hogy *Keleti szél*. Miről szól ez a vers Áprilynál. A vers arról szól, hogy hát ő ugye tudjuk, Erdélyben született, és éppen a húszas évek végén jön át Magyarországra. De hát egész életében odavan amiatt, hogy hát ő valamikor Erdélyben nőtt föl nézi ezeket a Visegrád környéki fákat.

[00:34:23](#)

De ezek nem azok a fák, nézi a hegyeket, de ezek nem azok a hegyek, ugye? És hát úgy általában szépít jó itt, de úgy különösen tavasszal március évadán, amikor keletről kezd fújni a szél, ugye, akkor itt már nem bírom körülbelül ez a versnek a tartalma, amit a Lityeraturaó Mirabeau(?) című folyóiratnak a felelős szerkesztője Antal Hidas, Hidas Antal¹⁰, és Illés Béla, aki szintén benne van a szerkesztő bizottságban, úgy értelmeznek, hogy igen keletről fúj a szél? Ugye, igen, március évadán, nem tetszik a tanácsköztársaság?

[00:35:17](#)

Ugye és a recenzióban a versről az jelenik meg, hogy ez egy fasiszta magyar költő verse Áprily, bocsánat ők april-nek írják tehát az y-t **[oroszul beszél]** nappal átírva, hogy ilyen versek jelennek meg ezen a fasiszta Magyarországon. Na, hát ez, ez csak egy ilyen jellemző tény jellemző tény, hogy hova jutnak el ezek a rappista dolgok? Na, most megkérdezhetik azt, hogy az irodalomban ennek sok más példát hadd mondjak még 1-2 ilyen jellegzetes példát, ez a *Sarló és kalapács* című folyóiratban jelenik meg 1930 februárjában. Ez egy helybéli tudósítás. A riportnak az a címe hogy vége a butításnak máglyára a szentekkel olvasztóba a harangokat. Helyszíni tudósítás az Izsák székesegyház előtti térről.

⁹ https://hu.wikipedia.org/wiki/Theodore_Dreiser

¹⁰ https://hu.wikipedia.org/wiki/Hidas_Antal

00:36:35

Ahol idézem: „Szovjetek felvilágosult népe tűzzel pusztítja el az elnyomók által alkotott gonosz szellemet, mármint Szűz Mária, Szent Miklós, Krisztus. Képzelet után rajzolt képeit”, - magyarul szólva az Izsák székesegyház mellett égetik az ikonokat -, „és így szabadul meg a szocializmus építésének akadályaitól.” Hátha ezek lennének ugye az utolsó akadályai a szocializmus építésének. Na, most a befejezés az még vérfagyasztóbb: „az égő szentképek lángja fényes világot szór a világ dolgozói felé és nemsokára nyugaton is fellobognak a szentek máglyái 1930”, ugye?

00:37:32

Hát 3-4 év múlva olyan máglyák égnék nyugaton, ugye? Csak hát ez a rokonság, ez több mint zsenánt¹¹(?). Több mint ugye? De ugyanaz történik az Izsák székesegyház melletti téren is, mint Lipcsében. Csak 1-2 év választja el a két dolgot egymástól. No, az előbb onnan kezdtem ugye, hogy, hogy hát nem volt ennek valami ellenáramlata, szóval nem állt itt senki, nem szállt senki sem szembe ezekkel az örültségekkel. De igen. Igen, ha a nagyokat számítjuk, hát a politikában világos, hogy ez a Buharin féle vonal, ebbe nem ment bele, ebbe nem ment bele, de őket egyszerű magyar szóval hamar leugatták itt a '29-es áprilisi központi bizottsági ülésen, elítélik őket, nem fogadják el ezt a fajta irodalmi, hát elsősorban a politikai irányvonalat. De van egy-egy nagy tekintélye az irodalmi életben.

00:38:52

Akit nem lehet annyira megkerülni, és ez Gorkij, Gorkij. A '20-as években Gorkij már több alkalommal szembeszállt a rappistáknak az örültségeivel, nagyon sok író védelmébe vett, hát gondoljanak Babelre¹², akik Bugyonnijjal¹³ szemben megvédett. Azután Bulgakovot védi, azután sok kezdő író vagy hát jelentéktlenebb író is akit, a rappisták szintén ki akarnak készíteni.

00:39:38

Elmesélem, bár talán egy kicsit félrevisz. Nem túl jelentős költő, Molcsanov, Ivan Molcsanov, akinek a *Találka* című versét, ugye szintén megtámadják a rappisták ebben az időben, amiatt. A vers arról szól, hogy egy fiú szeretett egy lányt, a leány munkáslány volt, de a fiú már nem szereti azt a lányt annyira, hanem megtetszett neki egy másik kislány, aki szebben öltözködik, csinosabb, karcsúbb. És vers azzal fejeződik be, hogy elbúcsúzik, búcsút int a munkáslánynak, aki kimegy a gyár felé.

00:40:34

¹¹ <https://e-nyelv.hu/2010-02-03/zsenant/>

¹² https://hu.wikipedia.org/wiki/Iszaak_Emmanuilovics_Babel

¹³ https://hu.wikipedia.org/wiki/Szemjon_Mihajlovics_Bugyonnij

Jellemző történet ugye rappisták rárontanak Molcsanovra, hogy hát ez óriási ideológiai hiba, ugye? Hát, hogy lehet arról írni, hogy valaki otthagy egy munkáslányt? Ez politikailag hibás, ugye? Mert egye fene, hogyha ezt egy, ezt egy értelmiségi követi el, ugye? Ez társadalmilag nem annyira szignifikáns, de hogy egy munkás azt mondja, hogy hát téged most már nem szeretlek, te munkáslány, ezt nem lehet. Ilyen nincsen, ez defetizmus és nem igaz, hogy mit írnak le, szóval ilyen sorok jelennek meg Molcsanovról, hogy te még ökölcsapást sem érdemelsz és így tovább. Na, most Gorkij az, megint csak Gorkij az, aki ezt a Molcsanovot védelmébe veszi.

[00:41:36](#)

És azt mondja, hogy hát, de elvtársak hát miért olyan nagy baj az, hogy én egyszer eddig ezt szerettem, most pedig ezt fogom szeretni. Ez az embernek a természetében benne van. Ez sohasem tekintették bűnnek az emberek és hozzáteszi, azért nem olyan nagy baj az, hogyha egy csinos és lehetőleg jól öltözött barátnőnek a kíséretében jutunk el a szocializmusig. Ugye? Ami már arról szól, hogy itt, itt kétféle nézőponttal áll szemben. Ugye az egyik egy ilyen aszketikus, ha tetszik a sztálinival rokonítható irányvonala a szocializmus építésének, a másik pedig hát egy emberi hozzáállás, egy-egy természetesebb hozzáállás.

[00:42:33](#)

És, hogy mennyi, mennyire, messzemenő dolgok vannak itt, hadd mondjam egy kicsit tovább ezt a történetet. Ugye, azt mondja, az Averbakh¹⁴, a rappisták vezére, ha ugyanezt egy értelmiségi követi el, az nem olyan nagy bűn, de hogyha ugyanezt a hibát egy munkás az már bűn. Mit gondolnak Averbakh személyesen munkás volt? Nem volt munkás, nem volt munkás. Ő az életben kit szeretett?

[00:43:15](#)

Hát nem a munkáslányokat. ugye? De az egész logikából az jön ki, hogy az értelmiséginek és mondjuk Averbakhnak és a többieknek joga van ahhoz, hogy-hogy nem munkáslánnyal szórakozzanak, hanem jobban öltözöttekkel, kulturáltabban. Munkás pedig maradjon meg csak a munkáslánynál, ugye? Na, most, hát itt benne van az, hogy elő akarják írni, hogy te kit szeressél. És az ember egy kicsit a magyar irodalomban gondolkodik, akkor ugye egyből eszébe jut az a bizonyos falanszter¹⁵ jelenet Madáchnál ahol, ahol arról van szó, hogy Ádám és Éva nem szerethetik egymást, mert az Ádám Michelangelo ugye az ilyen fantaszta, az Éva az idegbeteg és hogy ebből csak korsó(?). **[vége szakad a szó közepén a felvételnek]**

[00:44:26](#)

¹⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/Leopold_Averbakh

¹⁵ <https://hu.wikipedia.org/wiki/Falanszter>

1937-ben, amikor hát a rappistákkal már végeztek az irodalmi életben Averbakhot letartóztatják, mint a nép ellenségét, és ugyanakkor a leningrádi íróknak a gyűlésén nyilvánosan felelősségre vonják Olga Bergholzt¹⁶, Olga Bergholz költőnő, akinek megvolt az a bűne, hogy személyes kapcsolatban állt a '30-as évek elején a nép ellenségével Averbakhal. Hát most erről Olga Bergholznak 1937-ben nyilvánosan kell számot adni a leningrádi íróknak a gyűlésén, és bizonygatnia azt, hogy ez a kapcsolat csak személyes kapcsolat volt, és hogy a politikához semmi köze.

[00:45:25](#)

Ami nem menti meg őt, Olga Bergholzt, és egy időre kivonják a forgalomból, de hát őt nem éri utol ugyanaz a sors, mint Averbakhot, aki ugye elpusztul a táborban. No, visszatérve egy kicsit a '29-es '30-as évekhez azt mondtam, hogy Gorkij volt az Lunacsarszkij¹⁷ már nem lehetett a korabeli népbiztos, mert '29 szeptember 17-én Lunacsarszkijt leváltják a művelődésügyi népbiztosságnak az éléről.

[00:46:12](#)

És hova tovább Gorkij körül összpontosulnak vagy összpontosulhatnak azok az erők, akik szembeszállnak ezzel az örült rappista vonallal. Nem véletlenül '29-ben kezdődik egy mindennél eddig minden eddiginél erőteljesebb kampány Gorkij ellen. Messziről kezdődik a szibériai irodalmi csoportoktól. Azok után, hogy Gorkij nyilvánosan védelmébe veszi Pilnyakot¹⁸, Zamjatyint¹⁹. Elkezdődik az ő támadása is. Nevezik Gorkijt, kérem szépen mindennek, az imperializmus ügynökének. Ő még ebben az időben ugye nem a szocialista realizmus atyja.

[00:47:08](#)

'29 decemberében egy külön központi bizottsági határozatot kell arról hozni, hogy ezek a támadások, amikor kijelent(?), megkezdődtek, ezek helytelenek a huliganizmussal határos dolgok, és hát ez az a fordulópont, ami utána rappisták már nem merik támadni Gorkijt. Igaz, hogy ekkor kezdődik egy nagy váltás. Hirtelen. Egy hónappal ezelőtt Averbakh egy ilyen cikket ír, hogy „*Velünk van és a mienk*” ez a cikknek a címe, Gorkijról szól.

[00:47:54](#)

De aztán így folytatódik: „velünk van, de nem a mienk”, mondotta Lenin Trockijról. Értsen, aki akar belőle, hogy hát hogyan közeledik ő ezek után Gorkijhoz. De mondom '29 decembere után nyíltan Gorkijt már nem lehet támadni, nem lehet Gorkijt támadni. Ekkor kezdődik egy ilyen nagy váltás az irodalmi életben. Cikkek jelennek meg Gorkijról, hogy Gorkij módra kell

¹⁶ https://hu.wikipedia.org/wiki/Olga_Fjodorovna_Berggolc

¹⁷ https://hu.wikipedia.org/wiki/Anatolij_Vasziljevics_Lunacsarszkij

¹⁸ https://hu.wikipedia.org/wiki/Borisz_Andrejevics_Pilnyak

¹⁹ https://hu.wikipedia.org/wiki/Jevgenyij_Ivanovics_Zamjatyin

dolgozni; Gorkij tiszteletére klubot, hajót, irodalmi intézetet neveznek el, sőt a *Szovjet Filatelista* című folyóiratban megjelenik Gorkij a bélyeggyűjtő címmel látszik.

[00:48:57](#)

No, tehát azt mondtuk, hogy hogy ezek a bizonyos rappista hadjáratok nem beszéltem itt külön olyan eseményekről, mint a Majakovszkij öngyilkosság vagy Majakovszkijnak a halála ugye, amit az íróársak szintén a rappisták számlájára írnak. Tehát ezek a bizonyos gyakorlati sikertelenségek megint egy jellemző tény, a rappisták parancsba adják, hogy műveket kell írni a termelésnek a hőseiről, kiosztják a feladatot a novellisták azok novellákat írjanak valamilyen új ipari létesítménynek az elkészítéséről, a vers írók, azok verset, és a házi feladat teljesítését 24 óra múlva ellenőrizni kell.

[00:50:02](#)

És a rappista folyóiratokban megjelenik egy-egy krasznaja(?) draszka(?) és egy csornai(?) adeszka(?) az arról, hogy a kik azok, akik teljesítették a házi feladatot és kik azok, akik nem teljesítették. Mondhatni, hogy hát a csornai(?) adeszkan(?) több, sokkal több név szerepel, mint a dicsőség táblán. No, visszatérve egy kicsit a sztálinizmushoz vagy a leninizmushoz az, ahogyan ezt Sztálin értelmezi. Tehát ezek a bizonyos váltások a két összetevők között az orosz forradalmi lendület és az amerikai gyakorlatiasság között. Ezek Sztálinnak nagyon sok dolgában megjelennek nem csak az irodalommal kapcsolatban.

[00:50:55](#)

Ő egyetlen egy cikkben ír, illetve nem egyetlen egy cikk azt is tudja, egyetlen egy cikkben is, de egymástól nem távolabb a nem különösen távoli cikkekben tudja azt írni, hogy hogy szenvedélyes akarással mindent el lehet érni. Minden akadályt le lehet küzdeni, nincs, az a vár melyet a bolsevikok nem tudnának bevenni egyszer és utána, mikor a kollektivizálással kapcsolatban jönnek a problémák. Mi a sikertelenségek oka az, hogy mi azt hittük, hogy mi mindent meg tudunk csinálni nekünk mindent csak gyerekjáték egyes elvtársainknak a sikere a fejükbe szállt és egy pillanatra elvesztették tisztán látásukat és józan ítélőképességüket. Nem Joszif Visszarionovics Sztálin vesztette el, hanem egyes elvtársa, de egyik pillanatban mindent meg tudunk csinálni, a másik pillanatban ugye egyes elvtársaknak a sikere a fejünkbe száll.

[00:51:56](#)

Na, most hát még végletesen példa erre 1931-ben Sztálin a gazdasági vezetőknek az értekezletén mond egy beszédet, ahol ez a kétféle véglet egyetlen egy beszédben jelenik meg, tehát a beszédnek a közepén mondja Sztálin azt, hogy „Holnap talán egy év múlva a világ első országa leszünk a nagyüzemi mezőgazdaság tekintetében. Holnap talán egy év múlva”. Hát még ma se nagyon, ugye? De mire a beszédnek a végéhez ér, mit mond? „Nem mondom, elvtársak, hogy ezekben az években semmit sem tettünk a gazdaság vezetése tekintetében megteremtettük a világ legnagyobb üzemi mezőgazdasági termelését.” Ugyanabban a beszédben.

[00:52:52](#)

Ugye. Tehát lényegében 20 vagy 25 perc alatt, ugye Sztálin hirtelen létrehozta a világ legnagyobb üzemi mezőgazdasági termelést. Tehát ez az, amiről az elején próbáltam beszélni. Ugye, hogy ez a voluntarizmus nem csak a nagy távlatokban van jelen, hanem az apró dolgokban is, és az egész sztálini politikát is gondolkodást áthatja. Na, most ez a valóságtól való elszakadás a reális tényeknek az elemzése mint hiba '31-ben, '31-től kezdve különösen nehezzé válik, szintén '31-ben jelenik meg Sztálinnak egy cikke, a Proletarskaja Revolucija szerkesztőségének küld egy levelet.

[00:54:01](#)

A levél azt a címet kapta, hogy a „*Bolsevizmus történetének néhány kérdéséről*”. Na, most ebben írja le Sztálin azt a híres mondatát, amit aztán később 20 év múlva is idéznek tőle, gyakran, hogy „a rágalmat meg kell bélyegezni, nem pedig vita tárgyává tenni”. Magyarán szólva, nincsen szükség nekünk itt elemzésekre és hát a hozzáállástól függően bármit rágalommal lehetett nyilvánítani, a rágalmat viszont meg kell bélyegezni és nem vitatkozni róla. Indiai nagykövetnek mondja ugyancsak Sztálin azt, hogy „a mi orosz parasztunk az nagyon józan ítélő képességű ember, mert ha az orosz paraszt meglát egy farkast, akkor nem a lelkére kezd neki beszélni” mint Szent Ferenc mondjuk, aztán nem mondják, hanem „hanem puskát ragad és lelövi a farkast”.

[00:55:18](#)

De hát ugye gyakran megtörtént az is vadászatok idején, hogy véletlenül a hajtót lövik le, ugye, a farkas helyett vagy kutyákat lönek le éppen azért, mert nem tájékozódnak konkrétan, hogy mi történik, és hát ez a '30-as évek folyamán sajnos egyre inkább általánossá válik. No, '32 április 23-án jelenik meg derült égből villámcsapásként a Kommunista Párt Központi Bizottságának egy határozata, az irodalmi szervezetek megszüntetéséről.

[00:56:06](#)

Na, most ez a határozat arról beszél, hogy a proletár író szervezetek azok teljesítették a feladatukat kezdetben szükség volt rájuk, de az idő túlhaladta őket. És szinte csak a RAPP-ról és a RAPP-nak a rokon szervezetéről beszél ez a határozat. Ilyen szót használ, hogy likvidálni kell a RAPP-ot. Ami első pillantásra, hogy egy gyönyörű határozatnak látszik és gyönyörű megfogalmazásnak, üdvözlük is lelkesen fogadják. De ebben a határozatban benne van az is, hogy nem csak a RAPP-ot szüntetik meg, hanem az összes eddigi író szervezetet és művészeti szervezetet is.

[00:57:00](#)

Magyarán szólva. Ha a '20-as évekre a 25-ös párthatározatnak a szellemében, az irodalmi csoportoknak valamilyen szabad versenye volt jellemző. Most az összes írói szervezetet egyetlen írószövetségben akarják összehozni. Magyarán szólva egységesíteni akarják az irodalmat, de azért hogy ez a pirula ne legyen, olyan keserű azt mondják, hogy a szervező bizottságnak az elnökében tiszteletbeli elnökévé Gorkijt fogják kinevezni.

[00:57:47](#)

Ez a szervezőbizottság ugye '32-től '34-ig dolgozik és '34 augusztusában ül össze az első Szovjet Írókongresszus. És hát itt ezen az első szovjet írókongresszuson foglalják az írószövetségnek a szervezeti szabályzatában bele azt, hogy mi is az a majd mindjárt megmutatom, mi az a szocialista realizmus és hát erre, ezzel kapcsolatban néhány dolgot szeretnék én is elmesélni.

[00:58:41](#)

Hát itt van, ez a csodálatos 1951-ben kiadott, azt hiszem '51, igen, könyvecske *Sztálin és a szocialista kultúra*²⁰ címmel. Majd közreadom, hogy nézzék meg közelebbről is. Ez és az ehhez hasonló kiadványok, Sztálinnak és a szocialista realizmusnak a kapcsolatáról, a geneziséről, magának a szocialista realizmusnak a genezisével kapcsolatban, ugye általában azt mondták, hogy mint minden jónak a világon a leamorkattól(?) kezdve a nyelvtudomány alapvető kérdéseinek a megoldásáig mindent egyetlen egy bölcs ember. Ugye találod ki?

[00:59:41](#)

És ebben az értelemben a..., odaadom, jó? Tessék, közelebbről megnézegetni. Tehát mindennek, és ebben az értelemben a szocialista realizmusnak is Sztálin volt a sugalmazója, vagy ha úgy tetszik a Szentlélek értelmében vett fogantatója tőle származik. Úgy is lehetne mondani, hogy a szocialista realizmus az Sztálinnal az édes vér szerinti gyermeke. Hát ez az első megközelítése a szocreál kapcsolatban aztán van egy második fajta is, ami lényegében a huszadik Kongresszus után alakult ki. Hát képletesen erről azt lehetne mondani, hogy hogy Sztálin tulajdonképpen a keresztapa szerepére sem tarthat igényt.

[01:00:43](#)

Ő csak valamilyen később megjelenő és hát néha meglehetősen csúnyán viselkedő mostohaapa lenne ezen a szocialista realizmus nevű gyermekkel kapcsolatban. Mert a szocialista realizmus az egy organikus önfejlődésnek az eredménye és hát bármennyire kényelmetlen is az édesanyjára nézve tulajdonképpen rengeteg apja volt neki. Na, most hát ezzel kapcsolatban néhány eseményt azért jó lenne rögzíteni.

[01:01:28](#)

²⁰ <https://www.antikvarium.hu/konyv/sztalin-es-a-szocialista-kultura-410631-0>

Ugye azt mondtuk, hogy '31 április 23-án jelent meg ez a bizonyos párthatározat az irodalmi és művészeti szervezeteknek az átszervezéséről, és hogy ebben feloszlatták a RAPP-ot, és egységes író szervezetet hoztak létre. Arról nem beszéltem még, hogy hogyan fogadták ezt a rappisták. Természetesen nem tetszett nekik. Nem tetszett nekik a rappista folyóiratokban ez a párthatározat csak többhetes késéssel jelent meg. Ami hát meglehetősen merész dolog volt abban az időben. És rengeteg beadványt küldtek a KB-hez(?), amelyben önálló szekciót követeltek a leendő írószövetségben, és azt, hogy ne ez a bizonyos, hogy hogy az úgynevezett dialektikus materialista alkotó módszer, ami a RAPP-nak ugye a jelszava volt. Ez legyen az új író szervezetnek az alapvető alkotó módszere.

[01:02:44](#)

Na, most Gronszkijnak a visszaemlékezései szerint 1932. május 09-én Gronszkij és Sztálin találkozott egymással, és beszélgettek arról, hogy hát hogyan kellene elnevezni ezt az újfajta alkotó módszert. És akkor Gronszkij hát a saját szavai szerint Sztálinnak felajánlotta több lehetőséget. Lehet abban egyetértettek, hogy valamilyen realizmusra van szükség. Ez általában közvéleményt volt abban az időben. Na, de hát milyen realizmus legyen? Gronszkij mondta, hogy proletár realizmus. Sztálin elvtárs nyeto(?), kommunista realizmus? Tendenciózus realizmus? Szocvoretada(?)

[01:03:44](#)

Tehát Gronszkij szavai szerint, ugye, Sztálin hagyta jóvá magát az elnevezést. Május 09-én, ő mondta azt, hogy legyen szocialista realizmus, a lényeg. Uh, május 10-én együttes tanácskozássra gyűlnek össze a KB-nek a tagjaiból kijelölt bizottság. Ez áll a Sztálinból, Gronszkijból, Brosztisenből(?) és még áll két tagból.

[01:04:18](#)

Valamint a rappisták részéről olyan írókon, mint Kirson(?), Afinogenov(?), Bruno Jasiński²¹ és Illés Béla²². Ő is az volt. És erről a tanácskozássról jegyzőkönyvet nem vezettek. De Gronszkijnak az emlékezete szerint Kirson körülbelül 12-15 alkalommal szólalt fel, Afinogenov, ez két drámaíró, négy alkalommal, Gronszkij négy alkalommal, Sztálin tíz vagy tizenöt alkalommal, Posztisev pedig elnökölt.

[01:05:05](#)

Na, most hát jegyzőkönyvet nem vezettek, de tudjuk azt, hogy a dialektikus materialista alkotó módszer, az nem kapott szabad utat ezek után. És hogyha sztálini tízszer vagy tizenötször felszólalt ebben a vitában, hát akkor valami szerepe csak lehetett ugye abban, hogy ezt az alkotó módszert kijelölték, elfogadták, mert tíz nappal később már nyilvánosan is elhangzik az új

²¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Bruno_Jasie%C5%84ski

²² [https://hu.wikipedia.org/wiki/Ill%C3%A9s_B%C3%A9la_\(%C3%ADr%C3%B3s\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Ill%C3%A9s_B%C3%A9la_(%C3%ADr%C3%B3s))

terminus. Május 20-án a moszkvai irodalmi alkotó köröknek az aktíva értekezletén Gronszkij először említi nyilvánosan ezt az új terminust.

[01:05:54](#)

Na, most hát ezek után érdemes lenne megnézni, hogy hogyan határozták meg a szocialista realizmust, és ez a meghatározás, ami ugye az írószövetségnek az alapszabályzatában szintén megjelent, miben különbözött a korábbi meghatározásoktól. Például az Áktyát(?) csoportnak az alkotói platformjától, amit '23-ban fogalmaztak meg meg. Először ezt idézném.

[01:06:32](#)

Az Áktyát(?) csoportnak az alkotói platformja mellesleg, zárójelben, az a platform, ami minta volt. Tehát az összes proletárirodalmi szervezet szinte ezt veszi mintának. A magyar emigránsok szintén szó szerint másolják bele a magyar proletárirodalom platform tervezetében még '31-ben is, pedig magát az Áktyát(?) csoportot '25-ben aztán felosztatják.

[01:07:05](#)

Idézem. „Az az irodalom proletárirodalom, amely a munkásosztály és a széles dolgozó tömegek pszichikumát és tudatát, a proletariátusnak, a világ átalakítójának és a kommunista társadalom megalkotójának végső feladatai érdekében szervezi.”

[01:07:24](#)

Proletárirodalom, ugye, mi az? Egyrészt szervez, mit szervez? Munkásosztály és a széles dolgozó tömegek pszichikumát. Mire szervezi? Ugye a kommunista társadalom végső feladatai érdekében szervezi. Na, most ha ehhez képest megnézzük a szocialista realizmusnak a meghatározását, az egy alapvető dologban különbözik tőle. Tudniillik az Áktyát(?) csoportnak, a platformjában a valóság tükrözésére nincsen szó. Az Áktyát(?) platformjában arról van szó, hogy az irodalomnak és a művészeteknek általában van egy szervező feladata, de hogy ez valóságot tükrözne, nem tükrözne, erről egy árva szó sincsen.

[01:08:26](#)

Most ehhez képest a szocreálnak a meghatározása már arról szól, hogy a szocialista realizmus a szovjet szépirodalom és irodalomkritika alapvető módszere, a művésztől egy, a valóság igaz, történelmileg konkrét forradalmi fejlődésében való ábrázolását követeli meg. Ugye tehát egyrészt itt szó van már arról is, hogy a valóságot igazul, történelmileg konkrét módon tükrözi a művészet és az irodalom. Igaz hozzáteszi azt is, hogy forradalmi fejlődésében, amiből néhány probléma még volt. Másodszor a szocialista realizmus a valóság művészi ábrázolásának igaz voltát és történelmi konkrétságát összekapcsolja a dolgozók szocialista szellemi nevelésének feladatával.

[01:09:28](#)

Ha ezt a második részét nézzük, ez már párhuzamos az Áktyátnak(?) a platformjával, hát ott is ideológiai nevelő feladatokról van szó és a szocreál meghatározásának második részében pucér(?). Na, most azt mondtuk, hogy a szocreálról ugye az a második vélemény, hogy hát ez valamilyen szerves képződmény, amihez Sztálinnak nem sok közel volt, hanem ez önmagától alakult ki.

[01:10:09](#)

Gyanús a dolog, ugye? Gyanús olyan szempontból, hogy hát tudjuk, hogy az első író kongresszuson részt vett Zsdanov²³ a pártnak a részéről ott nagy beszédet is mondott, és ha megnézzük a Zsdanov-beszédet azt, amit ő itt a kongresszuson mondott, és a szocreálnak a végső szervezeti szabályzatban szereplő megfogalmazását, akkor azt láthatjuk, hogy ez lényegében ugyanarról beszél. Ugyanarról van szó, mind a kettőben.

[01:10:46](#)

Ugyanúgy beszél Zsdanov arról is, hogy az íróknak ismerniük kell az életet, hogy azt helyesen tudják ábrázolni, hogy a valóságot a maga forradalmi fejlődésében kell ábrázolni, és hogy mindezt a realista ábrázolást össze kell kapcsolni a dolgozó embereknek a szocializmus szellemében való átalakításával és nevelésével.

[01:11:15](#)

De amiben még hozzászól ehhez a meghatározáshoz valamit Zsdanov a kongresszuson, az mutatja meg, szerintem, hogy ő bizony itt bizonyos megbízásból szerepel, és a megbízó az ebben az esetben is elsősorban Sztálin. Tudniillik Zsdanov arról is beszél, hogy ez a bizonyos szocialista realizmus ezt két összetevőből áll. Az egyik része az úgynevezett forradalmi romantika, másrészt pedig a realizmus, a gyakorlatiasság.

[01:12:11](#)

„Mivel,” – mondja, – „pártunk egész élete és harca nem más, mint a legszigorúbb a legjózanabb gyakorlati munkának a legnagyobb hősiességgel és a leghatalmasabb távlatokkal való összehangolását. Pártunknak mindig hatalmas erőt adott az, hogy egyesítette és ma is egyesíti a legaktívabb tevékenységet és gyakorlatiasságot a széles távlatokkal, az állandó előrehaladással.”

[01:12:42](#)

Többen bólogatnak, és látom, hogy visszaköszön, ugye a megfogalmazás. Hát ez nem más, ez nem más, mint az édes rokona annak a sztálini fajta leninizmus meghatározásnak, hogy a leninizmus az egyrészt Lenin munkastílus, érdekes módon ott Sztálin azt írja, a Lenin munkastílussal kapcsolatban, hogy: „elvtársak figyelem nem irodalmi stílusról van szó!” Ugye

²³ https://hu.wikipedia.org/wiki/Andrej_Alekszandrovics_Zsdanov

még hozzá is teszi külön, nem irodalmi stílusról van szó, de hát ott volt egyrészt ez a bizonyos orosz forradalmi lendület, távlatok, Zsdanovnál forradalmi romantika, másrészt ott volt a gyakorlatiasság, a realitásérzék, ugye, amit Sztálin úgy nevez, hogy amerikai gyakorlatiasság.

[01:13:42](#)

Tehát azt lehet mondani, hogy végső soron a szocialista realizmusnak, ha már ennél a genezis szónál maradunk Sztálin ugye nemcsak keresztapja volt, hanem bizony édes szülő apja is ennek az irodalmi alkotói módszernek. Nevet is ő adta neki, de ez a bizonyos megfogalmazás, ami belekerül a Szovjet Írószövetségnek a szervezeti szabályzatába, végső soron ez is Sztálintól származik.

[01:14:22](#)

Na, most a dolog az, az akkor válik igazán izgalmassá, amikor az ember annak kezd utánanézni, hogy hát maga ez a bizonyos sztálini meghatározás honnan származik? Mert azért ennek is vannak rokonai és előképei. Én annak idején fölsikoltottam a könyvtárban, amikor kezembe akadt egy ilyen 1906-ban kiadott brosúra. Szentpéterváron kiadott brosúra, aminek ez volt a címe, hogy *Az amerikai és az orosz munkás*. Idézek belőle.

[01:15:14](#)

„Ma, amikor az orosz proletariátus hatalmas részén eluralkodott a néhány elvtársunk által megvetéssel emlegetett forradalmi romantika, az amerikai munkások tömegeit egy olyan egészséges reálpolitika fertőzte meg, amely csakis közeli azonnal megvalósítható feladatokat tűz maga elé.” A brosúra tehát arról szól, 1906-ban, hogy az orosz proletariátusra jellemző egy bizonyos forradalmi romantika, és hogy az amerikai munkásokra pedig egy egészséges gyakorlatiasság.

[01:15:56](#)

Most már ezek után csak azt kell megmondanom, hogy ki írta a brosúrát. A brosúra szerzőjét úgy hívják, hogy Karl Kautsky²⁴. Aki nem más mint a renegát Kautsky ugye? Az a Kautsky, akihez Sztálin, itt a század elején több Kautsky-brosúrához előszót is írt. Hát tessék megnézni a magyar kiadásban benne vannak ezek az előszavak. Magyarán szólva, itt sem volt különösebben eredeti Jozsif Visszarionovics ugye? Lehet, hogy ezért sem nagyon volt szabad Kautsky-t, ugye, kiadni a későbbiek folyamán, hát ez egyértelműen világos, hogy ez a fajta leninizmus ez ide megy vissza.

[01:16:57](#)

²⁴ https://hu.wikipedia.org/wiki/Karl_Kautsky

Tudnék még egy meghatározást említeni. 1928-ban, amelyik a szavaiban nagyon hasonlít erre a '34-es meghatározásra. Idézem, és aztán megmondom, hogy kitől származik. „A művészet feladata az, hogy tükrözze a valóságot. De nem csupán úgy, ahogyan létezik, hanem úgy is, ahogyan léteznie kell. Más szavakkal a valóságot kell bemutatnia, annak előrehaladó mozgásában és fejlődésében.”

[01:17:39](#)

Nagyon hasonlít, ugye? Nagyon hasonlít, benne van, hogy tükrözni kell a valóságot, de nem csak úgy, ahogyan létezik, hanem ahogy léteznie kell is, tehát forradalmi. Itt ugyan nem forradalmi, hanem előrehaladott mozgásában és fejlődésében. Kérem szépen a megfogalmazás Ljubov Axelrodtól²⁵ származik, aki messze nem a bolsevik társasággal foglalt helyet, hanem mensevik volt, Plehanovnak²⁶ a tanítványa. Nohát, ezek, hogy úgy mondjam a szocialista realizmust meghatározásnak a legközelebbi rokonai.

[01:18:25](#)

De hogyha kicsit messzebb megyünk... Nagyon érdekes az, amit Gurevics szovjet történész, kultúrtörténész ír a *Középkori ember világképe*²⁷ című könyvében a középkori valóság felfogásról. A középkori okirat hamisításokról szólva azt mondja, hogy ezek a középkori szerzők a múltat éppen az iránta való tiszteletből nem olyanak ábrázolták, amilyen valójában volt, hanem olyanak, amilyennek lennie kellett volna.

[01:19:22](#)

Tehát, mit tudom én, egy konkrét eset. Van egy kolostor, aminek nem találják az alapító levelét. Vagy lehet, hogy van egy alapító levél, de az nem ennek a rendnek szól, ugye? Na, most akkor, amikor a rend meg akarja szerezni magának, ugye, vagy törvényesíteni akarja, hogy ő itt van ebben a kolostorban – magyarázza Gurevics –, akkor ők visszamenőleg igazolják a dolgokat. Tehát azt mondják, hogy nem is lehet, hát akkor a világnak az igazságossága, a világ gyémánt tengelye elgörbülne, ugye, hogyha ez nem a miénk lenne.

[01:20:07](#)

Tehát gyártanak egy alapító levelet. Éppen azért, mert a fő céljuknak az igazságot tekintik, de az igazság az, hogy ennek hozzá kell tartoznia. Ugye? Mert van egy nagy igazság. És ez a lényeg. Aztán vannak tények ugye, de hát ez az árnyékvilágnak a tényei, ezek elhanyagolhatóak. A lényeg ez a balsaja pranda(?). Ugye a norma. Tehát világos, hogy ebben a középkori valóságfelfogásban az igazság az valami egészen más volt, mint amit az újkor ért rajta. Nem a földi történelemnek a valóságos menetével kellett egybeesnie, hanem ahogy azt az eszményi normák előírták, valamilyen magasabb isteni elrendeléssel. Ugye?

²⁵ https://en.wikipedia.org/wiki/Ljubov_Axelrod

²⁶ https://hu.wikipedia.org/wiki/Georgij_Valentyinovics_Plehanov

²⁷ <https://moly.hu/konyvek/aron-gurevics-a-kozepkori-ember-vilagkepe>

01:21:10

Tehát végeredményben azt lehet mondani, hogy a középkori okiratokban, aztán Axelrodnál is, Sztálinnál is van egy valamilyen közös dolog. Az, hogy van egy alapvető irányvonal, van egy balsaja pranda(?) van egy norma, ugye az az igazság, és minden további dolgot ehhez kell igazítani. Na, most engedjék meg, hogy – úristen milyen sokat beszéltem –, hogy egyetlen egy vonatkozással én még kitérjek. Fagyejevnek²⁸ van egy nagyon tanulságos szocialista realizmus meghatározása még. Ez egy kicsit későbbi időkből származik, de nagyon tanulságos.

01:22:06

Fagyejev az egyik beszédében mondja: „Megkérdézhetik, lehetséges-e igazán ábrázolni eleven emberi jellemet olyannak, amilyen a valóságban, és egyúttal olyannak, amilyennek lennie kell?” Na, föl van adva a kérdés ugye? A válasz természetesen. Miért? Mert az életet forradalmi fejlődésében kell vizsgálni. Hoz mindjárt Fagyejev egy konkrét példát is. Idézek egy példát a természet világából.

01:22:40

„A kertben nevelt alma, különösképp az olyan kertben, mint Micsuriné, olyan alma, amilyen a valóságban, és egyúttal olyan, amilyennek lennie kell.” Na, de mi van ebben benne? Ugye? Hát hol terem meg ez a bizonyos olyan, amilyen a valóságban és olyan, amilyennek lenni kell alma? Micsurin kertjében. Ugye? Tehát van egy bölcs pásztor, akarom mondani egy bölcs kertész, ugye, aki irányítja az almának a fejlődését egy megfelelő cél felé. Na, most mi történik azokkal az almákkal, amelyek ezt a célt, ugye, nem tudják felfogni, hogy nekik ilyennek kellene lenni? Kérem szépen azokat az almákat, ki kell vágni, ugye?

01:23:45

Magyarán szólva egy biológiai gondolkodásmódot Fagyejev átviszi a társadalomtudományok területére. Na, de hát ennek iszonyú következményei vannak. Kérem szépen, hogyha az almákat ugye lehet nyesegetni? Lehet az almafákat kivágni? Mi történik ugyanakkor az emberi társadalomban az ott élő almafákkal, emberekkel? Hát akkor ezeket is nyesegetni, bocsánatot kérek, kivágni, kiirtani kell, ugye, hogyha nem efelé a cél felé fejlődnek.

01:24:35

Tehát lényegében az egész emberi társadalmat valamilyen gigantikus, egyed szelektáló laboratóriummá kell alakítani, ami hát megint csak arrafelé tendál, hogy uramisten, hát hol beszéltek arról, hogy egyes almafajták vagy emberfajtákat meg kell hagyni, más ember fajtákat pedig ki kell vágni, és ki kell irtani. És ez is a szocialista realizmusnak egyik következménye.

²⁸ https://hu.wikipedia.org/wiki/Alekszandr_Alekszandrovics_Fagyejev

Tehát az egész emberi társadalom lesz egy gigantikus fajtanemesítő és egyedszelektáló laboratórium.

[01:25:23](#)

Na, most hát ez biztos, hogy összefüggő Fagyejevnek az egész tragédiájával. Szóval Fagyejev biztos, hogy maga fasiszta nem volt, vagy nem akart fasiszta lenni. De ennek a gondolatsornak a logikája, ez elvezetett oda, hogy az egész későbbi éveknek az eseményeit, azt hát legalábbis helybenhagyja vagy tűrje, és ne szálljon velük szembe.

[01:26:07](#)

Na, most én úgy látom, hogy tényleg nagyon sokat beszéltem és nem tudom, hogy a türelmük mennyire véges vagy nem véges. Lenne egy olyan ajánlatom, két-három szót mondok, jó? Most már így papírok nélkül, hogy itt mi történik még a '34-es író kongresszus után, de hát ezeket nagyjából, gondolom, maguk is ismerik.

[01:26:48](#)

Szóval '34-ben pártkongresszus is van. Ez az a bizonyos pártkongresszus, amit a győztesek kongresszusának neveznek a sztálini irányvonal győzelmének a kongresszusán, ahol már semmiféle ellenvetés nem hangzik el a sztálini irányvonallal kapcsolatban. De '34 december 1-je, még mind szintén a '34-es évnek az eseménye, a Kirov-gyilkosságnak²⁹ a napja is, ami után megkezdődik, ugye, a most már intézményesített terror hadjárat. Most már nem csak a párton kívüli elemekkel szemben, hanem a párton belüli elemekkel szemben is.

[01:27:37](#)

Ugye, jön először az Zinovjev-Kamenyev féle per. Aztán a Buharinéknak az elítélése is. Úgyhogy ezeket az eseteket az irodalom is nagyon megszenvedi. Nagyon sok író, kritikus pusztul el ezekben az években. Hát biztosan ismerik ezt sok sokszor közölték már a Raszkolnyikov-levél³⁰ több helyen megjelent magyarul is, ahol, illetve azzal kapcsolatban. Ezek a bizonyos számadatok szerepelnek, hogy a 18. kongresszuson résztvevő 1966 személyből 1188 tagot tartóztatnak le.

[01:28:40](#)

És hogy '39-ben, mikor a következő kongresszus összegyűlt, – bocsánat ez a 18. az előbbi a 17.-, a '39-es kongresszusi tagoknak a létszámában csak 3%-ban képviseltetik magukat az előző kongresszusnak a résztvevői. Tehát lényegében egy teljesen új párt jön a réginek a helyére. Tudják, hogy Babelt ebben az időben tartóztatták le, Mihail Kolcovot, Artyom

²⁹ https://hu.wikipedia.org/wiki/Szergej_Mironovics_Kirov

³⁰ <https://acta.bibl.u-szeged.hu/40373/>

Vesolyt. Kritikusok közül Voronszkijt, Blezsnyevet, és lehetne sokáig sorolni még a legragyogóbb embereknek a neveit.

[01:29:36](#)

Akiket nem tartóztatnak le azok, Gorbov(?) például a [...] csoportnak az egyik kiváló kritikusa. Én körülbelül 10 évvel ezelőtt voltam Moszkvában, akkor még sikerült beszélnem Mifsichel.(?) Mihai Mifsichel (?), tudják Lukácsnak a barátja volt, és tőle, amikor kérdeztem, hogy Gorbovval(?) például mi lett, akkor ő azt mondta, hogy szerencsére megmaradt, de intellektual'nyy p'yanitsa(?), tehát, hogy egy értelmiségi részeges ember lett belőle.

[01:30:20](#)

Olle(?) Sándor ugyanez lett ugye a '30-as években is. Tehát ez olyan pusztítást végzett az egész irodalomban is, aminek a következményeit a mai napig is nyögjük. Jó, én itt befejezem, sok, többről akartam még mesélni, most már tényleg kicsit túlszaladtam az időben, de hogyha valamilyen kérdésük van, és esetleg tudok válaszolni rá, akkor állok rendelkezésükre.

[01:30:59](#)

Tessék, igen?

[01:31:00](#)

Kérdező 1: Tudom, hogy nem illik a tanárnak ilyet kérdezni, mert mégiscsak szegedi, de illetve érdekel engem, hogy a Majakovszkijnak kapcsolatban az ő laphoz való csatlakozása '29 és '32 között a lapnak miféle gimnációs(?) időszaka volt, hogy hogy akkor rappisták, hogyan értékelték, tehát a proletár írók hogyan értékelték a Majakovszkijnak ezt a gesztusát?

[01:31:29](#)

Szántó Gábor: Azt hiszem, hogy erre *Sarló és kalapács* 1930/2-es szám, hát a rappista, ez a magyar rappistáknak a reagálása, de szintén jellemző és jellemző az orosz rappistáknak a viszonyára is. „Majakovszkij az orosz futuristák ismert vezére belátta irodalom, politikai és forma technikai tévedéseit, és kérte a proletár írók szövetségébe való felvételét. Ezzel többek között úgynevezett szabad versnek, zárójelben a kötetlen formájú szaggatott nyelvű formanyelvnek, aminek nálunk az úgynevezett maisták voltak a legfőbb művelői, akik ebben a jó részben szétbomlott formában látták a forradalmi irodalom lényegét, utolsó oroszországi erőssége is összeomlott.”

[01:32:30](#)

No, tehát ez egy összeomlás a Majakovszkij részéről, amikor ő belép a RAPP-ba, akkor őt nem úgy fogadják, ahogy arra várt ugye, hogy őt majd magukhoz ölelik és szeretni fogják, hogy ő hozzájuk ment. A visszaemlékezések, arról szólnak, hogy egy ilyen erkölcsnemesítő beszédet

kell neki ott végighallgatnia arról, hogy hát leszokik a burzsoá individualizmusról, nem lehet többé bohém, és most már a proletár vonalat kell végig képviselnie.

[01:33:09](#)

Na, most szegény Majakovszkij, ő, hát az élete végéig próbálja ezt a vonalat végig csinálni. Tehát ebből a lefista(?) társadalmi megrendelés elméletből is kiindulva, hogy nem az a lényeg, hogy az író belül mit érez, hanem van egy társadalmi megrendelés, ezt a társadalmi megrendelést teljesíteni kell. Ő megírja, amit házi feladatnak kap, de hát az utolsó művei arról tanúskodnak, a *Poloska* is, a *Gőzfürdő*³¹ is, hogy ez egy ideig megy és utána nem.

[01:33:51](#)

Utána a Poloskában az utolsó odafordulása a közönség felé a Priszikinnek hát azt be, lehet bizonyítani, hogy maga a Priszipkin egy nagyon autobiografikus alak ebben a műben. Ugyanúgy ahogy Majakovszkij megvárta a darab bemutatója után a közönséget és egyenként nézett mindenkinek a szemébe, hogy: "Tényleg nem tetszett?", ugyanígy fordul oda Priszipkin a közönséghez és mondja nekik, hogy hát „véreim, földiek, hát ti is itt vagytok? Hát miért vagyok én ide bezárva ebbe a ketrecbe? Miért kell nekem itt szenvednem, emberek?” Tehát ő teljesíteni akarja ezt a feladatot. A rappista reagálására viszont jellemző, amit a Majakovszkij halálára adnak ki a RAPP titkárságának a nevében. Azt írják róla, tragédiája az volt, hogy nem ment végig együtt Majakovszkij a munkásosztállyal az irodalomnak a frontján. De azért Majakovszkij velünk marad a felé az új világ felé való menetelésben, ahol idézem: „Nem lesz helye a kicsiny személyes érzelmeknek” Tehát milyen érzelmeknek lesz helye? Ha nem a kicsinynek, akkor a nagyoknak. A nem a személyes, akkor a személytelen érzelmeknek. Tehát egy személytelen nagy érzelmek világa felé haladunk, ugyan a felé a falanszter felé, amit Majakovszkij megír a *Poloskának* a második részében, s amit sokkal korábbi, fiatalkori verseiben, a *Himnuszírónak (?)* ezt mondja, ezt a világot én és a perui és mindenki utálja. Szóval nem voltak elégedettek.

[01:36:18](#)

Tessék?

[01:36:19](#)

Kérdő1: A szocialista realizmus terminológiája körül vannak-e most a szovjet irodalomban átdolgozásban viták, vagy esetleg már árnyaltabb és többféle értelmezés létezik.

[01:36:36](#)

Szántó Gábor: Viták nincsenek. És az az érdekes, hogy nálunk se, hát mondjuk én olyan 3-4 évvel ezelőtt felajánlottam, hogy találtam néhány új dolgot a szocreállal kapcsolatban, és az

³¹ <https://moly.hu/konyvek/vlagyimir-majakovszkij-poloska-gozfurdo>

intézetben mondtam, hogy én erről tudnék írni egy cikket, és erre nálunk legyintettek, hogy hát ez egy lerágott csont, ez minket már nem érdekel. Na, most odakint szocreállal kapcsolatban, csak mint hivatkozás kerül elő. És általában a keményebb vonalnak a hívei azok, akik tévé műsorokba is betelefonálnak, hogy hova lett a pozitív főhős? Ugye hol van a távlat? Hol van az embernek a nevelése?

[01:37:31](#)

Néhány, azt hiszem két hónappal ezelőtt a az írószövetség vezetősége ült be a tévé kamerák elé, és jöttek a telefonok és a Carpov(?) bedobta ezt a jelenlevő vezetőségi tagoknak, hogy kérem szépen, hát tessék, válaszoljatok rá, senki nem válaszolt rá.

[01:37:53](#)

Egyszerűen nem foglalkoznak. Na, hát itt annyi mindent helyre kellene tenni, ugye, a korszakkal kapcsolatban. És hát azzal kezdtem az elején is, hogy ez az a korszak, amiről nem írták meg egyszerűen az igazságot. Elkezdtek valamikor még a Hruscsov-korszakban kolhozosítással kapcsolatos dolgoknak a feltárását leállították a későbbiek folyamán. Ebben az új Kirov-filmben egyértelmű az utalás, a célzás arra, hogy hát Sztálin volt az, aki megszervezte a Kirov-gyilkosságot.

[01:38:33](#)

A Libakownak a [...] szintén egyértelmű a célzás arra, hogy Sztálin volt az, aki megölette Kirovot, hogy ezt ürügyül felhasználva leváltsa a régi vezetői garnitúrát, és egy új saját garnitúrát hozzon létre. De ezeket cikkben, pláne monográfiában.

[01:39:01](#)

Mindenki arról beszél, hogy ezeket a kérdéseket most már meg kell írni, helyére kell tenni. Hát reméljük, hogy helyre teszik őket. Szocreál mint téma nem. Mondom, inkább csak mint olvasói, vagy ilyen méltatlankodó 1-2 levélben.

[01:39:19](#)

Kérdő1: Egyébként az nem baj, ha nincs meg, ha elhallgatják, akkor azt is jelenti nincs igazolás, hogy [...] vonatkoztatási pontot, azt is jelentheti [...] róla.

[01:39:31](#)

Szántó Gábor: Nem, nem beszélnek róla.

Kérdő1: Erről a követelményről.

Szántó Gábor: Nem, nem beszélnek róla.

[előadás vége]

[01:40:09](#)

Kérdező1: Köszönjük szépen. [...] hogy a legközelebbi alkalommal mi következik [...] Tudjuk már? [...]